

Клименко Жанна Валентинівна,
доктор педагогічних наук, професор,
кафедра методики викладання іноземних мов
і світової літератури,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

«МАЛЕНЬКА КНИЖКА ПРО ЛЮБОВ» УЛЬФА СТАРКА
ЯК ВЕЛИКЕ КНИГОТЕРАПЕВТИЧНЕ ДИВО
ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ШКОЛЯРІВ

У сучасних воєнних реаліях психологи й педагоги все частіше говорять про літературну терапію, її значення для зцілення українських дітей, зраних війною. Нині особливої ваги набувають художні твори, здатні стабілізувати психоемоційний стан читачів, підтримувати віру в краще, розвивати емпатію.

Серед них варто виділити різдвяну повість Ульфа Старка, яку можна назвати справжнім дивом для української літературної освіти. Адже твір про війну очима підлітка видається немов написаним спеціально для сучасних українців, його події, образи та проблематика перегукуються з реаліями нашого воєнного життя. А головне – повість огортає світлими емоціями, які можуть зігріти і дітей, і дорослих, подарувати позитивну енергію. Уперше «Маленька книжка про любов» побачила світ у 2015 р., а вже в 2016 р. була опублікована українською в перекладі Галини Кирпи. У коло шкільного програмового читання цей твір уведено в 2021 р. Саме тоді його було запропоновано на вибір для учнів 6 класу в модельній програмі «Школа радості» [4]. Така позиція твору дає можливість учителеві вирішити, наскільки саме зараз і саме в цьому класі доцільно звернутися до його вивчення.

Сам Ульф Старк добре усвідомлював терапевтичний потенціал художнього слова, неодноразово увиразнював це у своїх інтерв'ю. Зокрема відповідаючи в 2016 р. на запитання, як із українськими дітьми говорити про війну, він зазначив: *«Але в будь-якому разі, читання – це завжди можливість розширення горизонтів, завжди можливість сприйняти інший досвід. Тому*

саме читання як таке – дуже хороша терапія для дітей в тій ситуації, в якій вони перебувають» [10].

Чому ж шведський письменник через 70 років після Другої світової війни звертається до воєнної тематики? Адже Швеція давно живе в мирі, а в ту війну зберігала нейтралітет, її населення тоді не зазнало таких жахів, як громадяни багатьох інших європейських держав. Письменник пояснював це бажанням психологічно допомогти біженцям і водночас шведським дітям зрозуміти їхніх однолітків, що потерпають від воєн. Так, в інтерв'ю українській журналістці він згадує про сирійських дітей, які разом із батьками, втікаючи від війни, знайшли прихисток у Швеції [10].

Книготерапевтичний ефект творів Ульфа Старка значною мірою зумовлений їхніми стильовими особливостями, на які зокрема звертають увагу А. Луцюк, Б. Романцова, О. Рута, М. Семенченко, І. Троскот та інші [2; 3; 6; 7; 8; 9]. Серед них виділимо такі:

1. Відсутність моралізаторства, будь-яких натяків на повчання.
2. Погляд на світ крізь призму дитячої свідомості: *«Прагну бути чесним. Писати все, що я хочу. Залишити дорослість в шафі й наклеїти пластир на коліна. І дивитися на світ наївними й допитливими очима» [2].*
3. Майстерність психологічної оповіді, вміння говорити про серйозне з гумором.
4. Спокійна й лаконічна манера оповіді.
5. Оптимістична спрямованість творів.
6. Їх емоційна глибина, наповненість світлими почуттями.
7. Синестезійність оповіді, *«його образи поєднують запах, звук, колір» [6].* Як зазначає Б. Романцова, письменник *«провокує уявляти й продовжувати його оповіді, зокрема візуально» [6].* Повість наповнена ароматами хвої, шоколаду, парфумів жінки, схожої на фею. Особлива роль у ній належить музиці (звучить пісня «Cheek to cheek» («Щока до щоки»), яку виконував американський актор і співак Фред Астер).

Які ж книготерапевтичні завдання може допомогти вирішувати «Маленька книжка про любов»?

Насамперед повість має величезний потенціал щодо **розвитку й підтримки оптимістичного світобачення учнів**. Адже, хоча в ній показано добре знайомі багатьом нашим читачам проблеми воєнного часу (розлука з рідними, нестача їжі, холод, безгрошів'я, вимушене перебування в темряві), але немає відчуття безвиході. Автор у ненав'язливій формі доносить читачеві думку, що навіть у найтемніші часи можна не лише знайти промінчики світла, а й самому стати для когось таким промінчиком, яким і є головний герой твору – Фред.

Розкриттю оптимістичного потенціалу твору сприятиме увиразнення ідеї всепереможної сили любові, мотиву миру та мотиву радості як важливого чинника протистояння війні. Важливо наголосити на утвердженні в повісті цінностей родини, світлих взаєминах персонажів, оптимістичному фіналі твору. Доцільно також спрямувати шестикласників на обговорення зображених Старком прикладів позитивного мислення, моделей подолання труднощів.

З першої ж сторінки привертає увагу символіка імені головного героя, яке в перекладі зі шведської означає *мир*: *«Мама й тато назвали мене Фредом. Але це не допомогло. Почалася війна. І татові довелося поїхати з дому і оберігати кордон десь далеко на півночі»* (тут і далі переклад Г. Кирпи) [11, с. 6]. І особливо символічно ім'я хлопчика прочитується українцями, які з 2014-го року слово *Мир* часто пишуть із великої літери. На початку аналітичної роботи над твором учитель може поставити **проблемне завдання**: Поміркуйте, чому автор наділив свого головного героя саме таким іменем. А вже, підсумовуючи, учні зможуть узагальнити, що мир – це те, про що мріють і сам Фред, і його батьки, і вчителька, і взагалі всі персонажі твору. І що все їхнє життя, зображене в повісті, – це, як і сьогоднішнє наше, прагнення до миру.

«Маленька книжка про любов» – **твір про цінність родини, про важливість взаємодопомоги одне одному**, своєрідна підказка юному читачу, що іноді й дорослі потребують підтримки від дітей. Замислитись над цим учням

допоможуть такі запитання: Як Фредові у вирішенні його проблем допомагають дорослі? А чи допомагає він комусь із дорослих? Як саме?

Особливу увагу шестикласників доцільно звернути на те, як Фред у різний спосіб (і словом, і ділом) підтримує маму. Зокрема допомагає сусідові продавати ялинки, щоб хоча б якось забезпечувати родину. Зворушливим є епізод із супом, який хлопчик зварив, знаючи, що мама голодна прийде з роботи.

І хоча події твору розвиваються на тлі загальної сумної картини і особистісного суму головного героя, усю повість пронизує мотив радості, її персонажі потребують радості і дарують її одне одному. *«Нині людям потрібно трішки радості»* [11, с. 75], – говорить учителька Фреду, коли він дякує їй за незвичайну догану. Символічно, що мамі на Різдво Фред дарує парфуми радості від феї. І величезною подвійною радістю завершується повість, якій притаманні ознаки різдвяної казки, адже тато несподівано приїжджає на свято додому та ще й дізнається про майбутнє поповнення в родині.

Описані у творі оптимістичні взаємини персонажів на тлі війни можуть сприяти розвитку позитивного мислення школярів. Це стосунки вчительки та учнів, однокласників, батьків і дитини, дорослих і підлітка, які і є джерелом радості. Чого вартий тільки один епізод із найоптимістичнішою, мабуть, літературною доганою, що зіграла протилежну роль, бо була написана вчителькою, яка любить своїх дітей і яка дбає про їхній психологічний баланс і більше того – про психоемоційний стан батьків, теж травмованих війною. І саме завдяки їй догана стає справжнім джерелом радості.

Надзвичайно зворушливим є епізод, коли Фред зі своїм другом Оскаром витоптують на снігу здоровенними літерами напис, який є дуже близьким всім українцям: *«ВИ ЗНАЄТЕ, ЧОГО НАМ ХОЧЕТЬСЯ»* [11, с. 62]. Усім нам, як і персонажам твору, хочеться миру. Хлопці мріють, щоб їхнє бажання побачили фея щастя, або Господь Бог, або гном. Розглядаючи цей епізод, важливо наголосити, що попри воєнні труднощі діти не падають духом, а шукають джерела радості, підбадьорюють один одного: *«Ми засміялися. Ми зробили все, що могли, щоб розвеселитися, хоч уже були задорослі для того, аби вірити в*

небилиці. *Що ще ми могли вдіяти? Якби не це, то наше життя було б набагато сумніше»* [11, с. 62].

Твір світлий, добрий і головне – дуже вчасний для учнів. Він ще й виграшний саме тим, що так яскраво змальовує образ вчительки, яка під час війни дарує радість і дітям, і батькам.

Сучасна дитяча письменниця В. Вздутьська зазначає: *«Холоду й голоду Старк протиставляє затишок, смерті – нове життя, розлуці – возз'єднання, ненависті – диво любові»* [1]. Мабуть, у цьому і криється секрет потужного оптимістичного струменя твору.

Отже, роботу доцільно спрямувати на увиразнення життєдайної енергії повісті. Цьому може сприяти **евристична бесіда**:

- Які епізоди твору найбільше порадували вас, а, можливо, й подарували натхнення?
- Чи згодні ви з тим, що «Маленька книжка про любов» – це твір, який вселяє надію. Аргументуйте свою думку.
- Хто із персонажів повісті найбільше надихнув вас або допоміг знайти відповіді на якісь запитання?
- Опишіть, якими ви уявляєте парфуми радості. Чи справді вони принесли радість мамі та Фреду? А як би ви їх використали?
- Чому радіють Фред, його батьки та інші персонажі твору? Як їхні радощі перегукуються з нашими?
- Чи можна стверджувати, що персонажі повісті дарують одне одному радість? У чому це виявляється?

На підсумковому етапі цікавим може бути складання порадики за цитатою з твору *«Як «підбадьорити людину, коли їй найбільше потрібна підтримка»* (слова мами, сказані Фреду) [11, с. 63].

Особливої уваги заслуговує **антифобіальний потенціал повісті**. Адже автор разом зі своїм головним героєм проводить читача шляхом долаття різноманітних страхів. Це й природні для підліткового віку переживання з приводу першого кохання, і боязнь бути покараним директором школи за свій

по-дитячому дотепний вияв сміливості. І тривога за маму, яка напередодні Різдва має прочитати догану, що засмутить її. І страхи життя у воєнній реальності (*«Вулиці були темні, безрадісні, бо цієї зими ніде не горіли ліхтарі. І на вікнах висіли чорні маскувальні штори, щоб ніякі бомбардувальники не загледіли будинків із повітря»* [11, с. 38]). І, безумовно, страх за тата, який несе військову службу далеко на північному кордоні.

Посиленню антифобіальної спрямованості твору сприяє **гумор**. Вітчизняна дитяча психологиня К. Гольцберг зазначає: *«Ще один захисний психологічний механізм – гумор, який також є своєрідним проявом агресії, і допомагає нам долати виклики воєнного стану в країні. Ми висміюємо те, що нам здається страшним»* [5]. Тому дуже близькою нашим учням є ситуація, коли Фред разом зі своїм другом створює скелетного фіурера. Таким своєрідним способом хлопчик виховує в собі хоробрість і виражає своє ставлення до *«ідіота з чорними вусиками»* [11, с. 43], через якого тато пішов на війну. А описана ситуація дає можливість нашим учням не лише посміятися, а й поміркувати: Чому Фред обрав саме такий спосіб вияву хоробрості? Що саме він хотів продемонструвати своїм учинком? А як я можу виховувати в собі хоробрість?

Оповідуючи про життєві випробування і Фреда, і інших персонажів, Ульф Старк проводить важливу думку: усі ці страхи долає любов. Любов у найрізноманітніших її проявах: кохання юного героя до однокласниці, кохання батьків, взаємна любов батьків і дитини, любов учительки до учнів, любов до життя.

І хоча у творі присутні згадані страхи, але сама книжка не є страшною. Бо Ульф Старк – майстер крізь темряву пронести світло. Він керується принципом «розказати про страшне нестрашно». Не нагнітає обстановку, а обережно, тонкими штрихами передає атмосферу війни. Його мета – вселити віру в те, що й похмурих дням приходить кінець, і що навіть у страшній обстановці можна зібратись і робити те, що маєш робити.

Книготерапевтичний потенціал повісті чудово відображають ілюстрації вітчизняної художниці Марії Фої, якими оформлено українське видання [11].

Вони передають силу любові та ніжну емоційність твору. Вражають промовисті художні деталі: наприклад, рука тата-військового, протягнута Фредові з портрета. Можна порівняти, як цей епізод зобразили дві художниці – українська й литовська (Рути Дзін) [13]. Марія Фоя увиразнила, що й на далекій відстані тато допомагає синові. Інша не менш цікава деталь – тінь тата на малюнку до епізоду «Мама танцює зі шваброю». Художниці вдалося передати й синестезійний характер оповіді. Як у Старка слова переливаються в запахи, звуки й кольори, так і в ілюстраціях Марії Фої оживають музика, аромати й слова. Наприклад, цікаво порівняти, як передається вплив парфумів радості на Фреда у творі («немов якась літня лука, де водночас зацвіли геть усі квіти» [11, с. 33]) і у відповідній ілюстрації.

Отже, ефективним може бути **обговорення ілюстрацій**, а також **порівняння обкладинок українського та шведського видань** (авторства Іди Бьорс, 2015 р.) [11; 12]. Обидві художниці добре вловили чутливий і лаконічний стиль Ульфа Старка й відобразили це у своїх ілюстраціях. У зображеннях шведської мисткині відчутний жартівливий відтінок. В інтернеті можна побачити також обкладинку Рути Дзін (2017 р.) [13]. Однак відразу впадає в око, що вона дуже нагадує обкладинку українського видання.

Щоб учні краще відчували атмосферу повісті, в уроки доцільно вплести **аудіо або відеозапис пісні Фреда Астера «Щока до щоки»**, яка є лейтмотивом повісті, своєрідним символом і любові, і мирного життя, і взагалі прагнення до миру. Школярам можна запропонувати такі запитання: Який настрій викликає ця мелодія? Як вона допомагає зрозуміти емоції та почуття персонажів твору?

На **підсумковому етапі вивчення повісті** увиразнити книготерапевтичну магію «Маленької книжки про любов» допоможуть такі методичні засоби:

- фантазування на тему «Якби я зустрівся/лась з Фредом або Ельсою...»;
- складання запитань до персонажів повісті;
- візуалізація на матеріалі повісті (малюнки, створення різдвяної листівки від Фреда для Ельси або для мами чи вчительки тощо);

- мозковий штурм «Як позитивне мислення допомогло Фреду і як може допомогти нам?»;
- підготовка есе «Моя розмова з Фредом» або «Емоції, які подарувала мені «Маленька книжка про любов»;
- написання продовження твору (оскільки книга складається з 11 історій, учням можна дати завдання, яке підказує сама композиція твору, – за бажанням написати 12-у історію);
- прийом «*мікрофон*» на тему «За що я хочу подякувати персонажам повісті?».

Продовжити творчу діяльність учні можуть вже в ході позакласної роботи. Зокрема доцільно запропонувати їм поміркувати над запитанням: А якби ви створювали свою маленьку книжку про любов, які історії в ній би були? І відповідно цікавим може бути *укладання колективної маленької книжки про любов*, в яку ввійдуть історії, написані школярами.

Отже, «Маленька книжка про любов» – твір, що може відповідати запитам багатьох українських учнів, оскільки оповідь ведеться від імені їхнього ровесника (або близького за віком персонажа), а описані проблеми актуальні для сучасних дітей, які потерпають від війни. Важливим є те, що в центрі повісті – підліток, який не здається перед життєвими труднощами, а йде вперед. Твір несе позитивний емоційний заряд, дарує натхнення, а його вивчення може сприяти розвитку життєстійкості, емоційного інтелекту учнів, зокрема емпатії. Значною мірою на це впливає й обрана автором форма різдвяної казки. З-поміж книготерапевтичних функцій повісті виділимо *ідентифікаційну*, адже чимало наших школярів, порівнюючи себе з Фредом або Ельсою, зможуть немов побачити зі сторони знайомі ситуації та власні переживання. І тим самим краще пізнати своє «Я». Не менш важливою є і *релаксаційна функція* твору, оскільки його читання створює передумови для гармонізації психологічного стану учнів. А головне – повість утверджує перемогу життя над війною, спонукає до пошуку успішних моделей поведінки, що відповідно може сприяти посттравматичному зростанню юних читачів.

«Маленька книжка про любов» є цінною для сімейного читання, для підтримки психічного здоров'я та посилення духовної взаємодії дітей і дорослих. Водночас слід пам'ятати й про те, що книготерапевтичний ефект будь-якого твору діє лише тоді, коли читачі мають на нього особистісний запит. Якщо ж школяр/ка узагалі не хочуть нічого читати на теми війни, розлуки з рідними, то психологи радять не тиснути на них, а пропонувати інші твори.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вздутьська В. Як говорити з дітьми про трагедії і втрати за допомогою книжок: шведський досвід. *Читомо*. 6.06.2022 р. URL: <https://chytomo.com/iakhovoryty-z-ditmy-pro-trahedii-i-vtraty-za-dopomohoiu-knyzhok-shvedskyj-dosvid/> (дата звернення: 24.11.2023).
2. Луцюк А. Правила життя Ульфа Старка. Видавництво Старого Лева. 16.07.2020 р. URL: <https://starylev.com.ua/blogs/pravyla-zhyttya-ulfa-starka> (дата звернення: 29.11.2023 р.).
3. Луцюк А. Феномен Ульфа Старка. Видавництво Старого Лева. 12.07.2020 р. URL: <https://starylev.com.ua/blogs/fenomen-ulfa-starka> (дата звернення: 28.11.2023 р.).
4. Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти. Авт. колектив: О. Ніколенко, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Л. Мацевко-Бекерська та інші. МОН України. 2021. URL: <http://surl.li/sexou> (дата звернення: 28.11.2023 р.).
5. Печерна А. Катерина Гольцберг про захисні психологічні механізми, які допомагають нам пережити виклики війни. *Освіта нова*. 13.01.2023 р. URL: <http://surl.li/nxune> (дата звернення: 24.11.2023).
6. Романцова Б. 10 причин, чому ми любимо Ульфа Старка. Видавництво Старого Лева. 08.06.2017 р. URL: <http://surl.li/nхууи> (дата звернення: 24.11.2023).
7. Рута О. «Бо література – це справжні почуття...». *ТекстOver*. 12.07.2018 р. URL: <https://tekstover.in.ua/821/> (дата звернення: 25.11.2023).

8. Семенченко М. Про Любов. І ще раз про Любов. *День*. 5 січня 2023 р. URL: <http://surl.li/nxwbr> (дата звернення: 24.11.2023).
9. Троскот І. Любов, мрії, вірність – у книжках для дітей. Видавництво Старого Лева. 17.02.2017 <http://surl.li/nxunw> (дата звернення: 25.11.2023).
10. Троскот І. Ульф Старк: Катастроф, бід і воєн нині стільки, що дитина до них просто звикає. *Українська правда*. 17 травня 2016 р. URL: <https://life.prawda.com.ua/culture/2016/05/17/212372/> (дата звернення: 24.11.2023).
11. Старк У. Маленька книжка про любов : повість; переклад зі швед. Галини Кирпи. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 112 с.
12. Stark Ulf. En liten bok om kärlek. Stockholm: Lilla Piratförlaget, 2015. 128 с. <https://lillapiratforlaget.se/bocker/en-liten-bok-om-karlek/> (дата звернення: 29.11.2023).
13. Stark Ulf. Meilės kontrolinis. Vilnius: Nieko rimto, 2017. 96 с. URL: <https://www.knygos.lt/lt/knygos/autorius/ulf-stark/> (дата звернення: 29.11.2023).

Копчак Ірина Василівна,
спеціаліст вищої категорії,
викладач-методист,
Теребовлянський фаховий
коледж культури і мистецтв

СУЧАСНИЙ УРОК ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Вивчення зарубіжної літератури в навчальних закладах передбачає формування у молоді широкого спектру читацьких умінь і навичок, що ґрунтуються на пізнавальних і творчих видах знань і вмінь, соціальних навичок і світоглядних переконань, розвиток духовно-ціннісних орієнтацій, естетичних потреб та медіаграмотності, виховання в особистості здатності цінувати класичні та сучасні культурні явища.

Mediaosvita далека від монотонної та одноманітної структурно-змістовної схеми. Тому кожен учитель сам вирішує, яка форма роботи є найбільш прийнятною для нього і відповідає обраній ним парадигмі. Викладання